

שהיהדות היא חסרת גבולות.

קירמזה עומד על כך שבשנה וחצי האחרונות לחייו הרבה קירקגור לדבר על הרוחניות הנוצרית כאיבת המיניות – זאת לעומת מיניות היהדות, עד כדי כך שהמונחים "יהודי ו"יהודיות" הפכו למושגים פוגעניים. קירמזה אף מדגיש שהסגפנות האישית של קירקגור היתה כה קיצונית עד כי כשדיבר על נשים, לידה, מין, רבייה, הוא נשמע גרוטסקי (ולא רק בתחום זה).

בתחום הפוליטי השתכנע קירקגור בשנותיו האחרונות שהחברה הדנית, כלומר הכנסייה כמו גם המדינה, "נגועות במין הרסנות יהודית" [...] וכי מעמדת כוח זו "הפכה הכנסייה לאנלוגיה לעם היהודי, או אפילו לפגניות, ואלוהים הפך אל לאומי".

דבריו אלה עולים בקנה אחד עם הבחנתו המאוחרת בשלושה דורות של ויינינגר בין אינדוידואלי לבין הציבורי ובהנחתו שהנצרות הממוסדת מובילה לקיום יהודי, "משום שהיחס בין 'העם' לבין האל מאפיל על 'היחיד'. הקטגוריה הנוצרית האמיתית היא היחיד. פוליטיקה, המופשט והקטגוריה המספרית הנם 'יהודיים' במהותם" (קירמזה, עמ' 101).

בשנת 1847, כשסבר שדנמרק עומדת בפני התפוררות, ניסח קירקגור אנלוגיה בין הדנים ליהודים, ושוב התאפיינו טענותיו בקיצוניות ובהשטחת השיח: "עם קטן החושב שהוא ערוך לריב עם כל העולם על לאומיותו, ובו בזמן כה חדור בריקבון, בקנאה ובקטנוניות, שרק בקושי יכול לדמות לעם – או ליתר דיוק, דומה לעם אחד בלבד שאיננו עם בכלל, והוא העם היהודי. קנאת יהודים ביהודים מפורסמים בכל העולם, אחריהם באה זו של הדנים" (קירמזה, עמ' 102).

קביעתו של קירקגור שאין העם היהודי בגדר עם, בהחלט מצאה לה הד אצל ויינינגר אשר טען כי אי-אפשר להסביר את היהדות "לפי המתודה של הכימיה הגזעית, כלומר על סמך ההצטלבות והתערובת של עממים ושבטים שונים... היהדות היא כנראה משהו אחיד בתכלית... את היהדות יש להבין רק בתורת כיוון רוחני, קונסטיטוציה פסיכית, שהיא בבחינת אפשרות בשביל כל האנשים, ואשר ביהדות ההיסטורית מצאה את התגשמותה השלמה" (ויינינגר, הערה עמ' 365-366).

וקירמזה מסביר: "כל מה שקירקגור רואה כבלתי נסבל בדנמרק שלו נובע מעובדת הידמותה ל'יהודית'. הנצרות הממוסדת הדנית הנה 'יהדות', משום שנצרות, הנתפסת כמחשבה כמנוחה וכשלווה – כמסדר ממוסד – הנה יהדות [...] הנצרות האמיתית יכולה להתקיים רק תוך סכסוך, מאבק, וחוסר מנוחה רוחני. שלום הוא 'יהודי'" (קירמזה, עמ' 102, 103).

ג. מה ניתן ללמוד מדבריו של קירקגור על היהודים

בתחילה גרס קירקגור שבאירופה המודרנית "האורחים" היהודים רוצחים את מארחיהם ה"אירופאים", גרסה שנשמעת מעליבה במיוחד לאור קורות העם היהודי במחצית הראשונה של המאה העשרים, ומסקנתו של קירקגור שהיסוד ה"יהודי" ביותר הנו הנצרות הממוסדת, וכי זאת רוצחת את הנצרות האותנטית, היא אירונית בדיעבד. אירוניה נוספת יש בכך שקירקגור נלחם בנצרות הממוסדת, הנינוחה, של זמנו, והשתמש ברטוריקה אנטישמית, שאותה פיתח הממסד הנוצרי של ימי הביניים כדי לשמור על כוחו (שם, עמ' 104).

יותר משניתן ללמוד על היהדות בזמנו של קירקגור, ניתן ללמוד על מידת השלכתו האישית על היהודים מחד ועל הדנים מאידך. ♦

רגע אחד שיר / ערן צלגוב

על שיר של לאונרד כהן

לאונרד כהן משורה, מבצע, סופר קנדי יליד 1934. מזה שנתיים לאונרד כהן אינו מכהן במשרת משורר האהבה שבה היה מרצון (של מי בדיוק? על כך אולי בפעם אחרת). מוכר בעיקר דרך שיריו המושרים.

רצייתי לקרוא שוב בשיר אחד שלו, ודווקא השיר הזה – כן זה, 'עם', שיר שהוא דווקא לא על אהבה.

עם

פְּרָחִים לְהִיטְלֵר פְּהֵק הַקֵּיץ
פְּרָחִים עַל כָּל הַדְּשָׁא הַחֲדָשׁ שְׁלִי
וְהֵנָּה כְּפָר קָטָן
צוֹבְעִים אוֹתוֹ לְקֶרְאֵת הַחֲגִים
הֵנָּה כְּנִסְיָה קְטָנָה
הֵנָּה בֵּית־סֵפֶר
הֵנָּה פְּלֶבְלִים עוֹשִׂים אֲהָבָה
הַדְּגָלִים מְבַהֲקִים כְּמוֹ כְּבִיסָה
פְּרָחִים לְהִיטְלֵר פְּהֵק הַקֵּיץ

השיר 'עם' ראה אור בספרו של כהן **פרחים להיטלר** (1964) והשירגום פורסם לראשונה ב'עתון 77', גליון 391.

השיר הוא כמעט מובן מאליו, כמו סתם רשימת מכולת, לא משורר גדול אולי יגידו ("שיגידו", הוא אמר), כזה של "השמש זרחה, השטח פרח והשוחט שחט" של רבי נחמן ביאליק, אבל זה דווקא מה שמדויק בו, עד אימה.

כן. אין ספק, הבנאליות והשעמום בסגנון של "כלום לא עצוב, הכל כרגיל, כלום לא קורה פה" של אביתר בנאי, יום רודף יום בשגרה מתחדשת.

אבל בקריאה אישית, אם קוראים לאט, תעלה ותבוא האימה. ולא, לא רק זו הברורה בשם "היטלר".

יש שתי חריקות בפסקול הכפרי פסטורלי הזה – בתיאור ובמה מתואר. בתיאור:

ראו את הכפר, ראו את בתיו ועיטוריו. אבל להן נעלמו בני האדם? האנשים? כמו בסרט אימה. הכל על אוטומט, העיר מתקיימת ללא בני אדם. והאין זה הפשיוס בדיוק? העלמת האנשים לטובת תמונה נקייה מהפרעות?

במתואר:

doggies making love

תנו לבכם לשורה השביעית: "כלבלבים עושים אהבה" – לא! כלבלבים לא עושים אהבה. בני אדם אנשים עושים אהבה. כלבים מזדווגים, שזה לפי ההגדרה המילונית "קיום פעילות מינית לצורך הפריה". אין שם "אהבה". ניתן לקרוא זאת כהדגשה נוספת של המחסור בנוף אנושי אמיתי, כמו האנשה מאולצת, כמעט כמו פיהוק הקיץ.

אבל יש פה עוד משהו. ולא, זה לא "התפלקות" המשורר הרומנטי שניסה להכניס אהבה גם פה, למרות הכל ובגללו.

נהפוך הוא. השורה הזו באה לומר לנו את האמת. השורה הזו – השקריית כל כך – באה לומר לנו שכל התמונה שתוארה בשיר היא שקר. אין זו תמונה אמיתית של שלוה. הכל פה פיקציה, מזויף, שקר. שיח-חדש, פייק ניז, מחיקת המציאות בעזרת המילים. כמו שהכלבים לא עושים אהבה, כך אין פה שלוה והתחדשות לטובה. יש כאן סכנה ברורה ומיידית.

וזו האימה הגדולה. ♦